

МІСТО СЬОГОДНІ

Інформація про засідання Наукової Ради з економіко-правових проблем розвитку міст України Відділення економіки НАН України, 1 грудня 2011 року, м. Донецьк

СЕРГІЙ БОГАЧОВ,

доктор економічних наук, професор, заступник голови

Наукової Ради з економіко-правових проблем розвитку міст України

Відділення економіки НАН України, м. Донецьк

1 грудня 2011 року в Інституті економіко-правових досліджень НАН України в м. Донецьку відбулося засідання Наукової Ради з економіко-правових проблем розвитку міст України Відділення економіки НАН України за темою "Міське управління в країнах Європи: досвід, проблеми, перспективи". На засіданні були присутні члени Ради, представники широкої наукової громадськості України, а також науковці та викладачі ВНЗ європейських країн, представники Асоціації шахтарських міст Донбасу й депутатського корпусу Донецької міської ради, голови міст Донецької області. Предметом розгляду засідання стали проблеми міського управління в країнах Європи, а також перспективи впровадження європейського досвіду в практику управління містами в Україні. За матеріалами окремих досліджень підготовлені фахові публікації, уміщені зокрема в цьому числі журналу.

Динаміка економічного й соціального розвитку міст України, з урахуванням різних історичних, економічних, соціальних та екологічних аспектів їхньої життєдіяльності, потребує розробки єдиних принципів у сфері політики міського управління. Тому сьогодні в Україні особливої актуальності набуває вдосконалення міського управління з метою розвитку місцевого самоврядування й створення необхідних для цього умов на національному рівні. Зараз міста України, незалежно від їх адміністративної й територіальної приналежності, потребують державного регулювання й державної підтримки, зокрема сприяння збалансованому просторовому розвитку на базі європейської інтегрованої системи міст. Удосконалення міського управління на основі використання європейського досвіду дозволить досягти нового, більш високого європейського рівня розвитку, що стане фундаментом для росту добробуту жителів міст, стабілізації демографічної ситуації, збільшення тривалості життя городян, забезпечення стійкого росту економічного потенціалу міста не тільки за рахунок інвестицій, але й унаслідок активізації людського фактора й подальшого розвитку інституцій демократичного суспільства в Україні.

У зв'язку із цим на засіданні Наукової Ради розглядалися питання формування економіко-правового забезпечення функціонування й розвитку міст у взаємозв'язку з регіонами й державою, а також питання застосування принципів Європейської Хартії міст у процесі соціально-економічного розвитку міст України й практиці правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування; створення умов теоретико-методологічного та прикладного характеру для досягнення нового, європейського

рівня життя членів територіальної громади міста; підвищення рівня міського управління; удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування; удосконалення методичних підходів до формування стратегії економічного й соціального розвитку міст України.

Голова Наукової Ради, директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України, академік НАН України **В. К. Мамутов** у привітальному слові, із яким він звернувся до членів Ради, відзначив, що підсумки двадцяти років "перебудови" в Україні та в інших державах, що входили раніше до складу Радянського Союзу, дали підстави для серйозних оцінок і переоцінок у науковій економічній літературі. З метою забезпечення цілеспрямованого планомірного соціально-економічного розвитку міст необхідне планування соціально-економічного розвитку країни в цілому. Варто було б також подумати про відновлення практики відкритої систематичної порівняльної оцінки рівня соціально-економічного розвитку міст на основі науково обґрунтованої методики оцінки й таку методику наша Рада має всі можливості розробити. Така оцінка стимулювала б територіальні громади й органи самоврядування до пошуку рішень актуальних проблем.

Міський голова м. Донецька, голова Асоціації шахтарських міст Донбасу, доктор економічних наук, професор, заслужений будівельник України **О. О. Лук'яненко** у своїй доповіді на тему "Соціально-економічний розвиток міст України: проблеми та шляхи їх вирішення (на прикладі м. Донецька)" відзначив, що визначення основних напрямків соціально-економічного розвитку великих міст України й створення на цій основі стійкої системи со-

ціального захисту населення міст, адекватної ринкової соціально орієнтованій економіці, є основним вектором розвитку державної соціально-економічної політики. Рівень бюджетного забезпечення соціальних потреб жителів міста залежить як від загального економічного розвитку держави, так і від ефективного використання бюджетних коштів. У сучасних умовах побудови демократичної держави й переходу України до соціально орієнтованої ринкової економіки виникає необхідність створити стабільну систему стійкого росту економіки міст України, що дає можливість формування бюджетних фондів соціального захисту й небюджетних фондів соціальної допомоги населенню міста з використанням економічних методів і стимулів. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку міст України необхідно нове, адекватне ринковій соціально орієнтованій економіці, економіко-правове забезпечення змін і доповнень до ряду законів України, нормативні акти Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів з метою вдосконалення регулювання механізмів соціального захисту жителів міст, а також удосконалення моделі управління соціальним захистом непрацездатного й малозабезпеченого населення міст України.

Науковий співробітник школи географії Ноттінгемського університету (Великобританія), доктор філософії **В. А. Міхненко** у своєму виступі на тему "Про деякі проблеми розвитку міст Західної Європи" підкреслив, що існує безпосередній взаємозв'язок між економічною привабливістю міста й інвестиціями, з одного боку, і якісними містобудівними структурами, здоровим довкіллям і сучасною потужною інфраструктурою міста, з іншого боку. Політика інтегрованого міського розвитку вже є в багатьох європейських містах випробуваним інструментарієм для створення ефективних управлінських структур на місцевому рівні. Досягнутий завдяки впровадженню такої політики баланс інтересів створює основу для консенсусу між державою, регіонами, містами, громадянами й господарюючими суб'єктами. У рамках такої політики необхідно зміцнювати локальне й регіональне узгодження, мета якого полягає в досягненні рівноправного партнерства між містом і селом, між малими, середніми й великими містами в межах міських і метропольних регіонів.

Голова Державної архітектурної будівельної інспекції (м. Київ), кандидат економічних наук **О. В. Рибак** у своїй доповіді на тему "Регулювання розвитку містобудівного комплексу: економіко-правовий аспект" обґрунтував тезу про те, що містобудівельна діяльність є основою для розвитку території будь-якої держави й повинна базуватися на винятково науково обґрунтованих техніко-економічних розрахунках з урахуванням геофізичних, соціальних, історичних, культурних та інших цінностей, властивих певній території. Проте за період перебування економіки України саме містобудівна діяльність не мала чітко виражених пріоритетів, які підтверджували б курс стратегічних реформ, обраних на державному рівні. Серед головних проблем, що стримують реформування у сфері містобудування, необхідно акцентувати увагу на таких: неузгодженість законодавчого регулювання містобудівної діяль-

ності з окремими підзаконними актами, відомчими документами; недотримання принципів саморегулювання відносин між суб'єктами містобудівної діяльності та державою; низький рівень наукового обґрунтування нормативних актів щодо містобудівної діяльності поряд із її занормованістю.

Завідувач відділу економіко-правових проблем містознавства Інституту економіко-правових досліджень НАН України, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України **С. В. Богачов** у виступі на тему "Управління доходами в містах Росії й України" відзначив, що забезпечення стійкого розвитку і якості життя населення адміністративно-територіальних одиниць визначається наявністю в них матеріальних (економічних) основ (власності й ресурсів), а також сформованою в державі системою законодавчого встановлення правил формування й реалізації їхніх бюджетів. Україна й Росія мають розходження в побудові фінансово-бюджетних відносин. Але в цих країнах є загальна тенденція - прагнення до формування самостійних у фінансовому плані територіальних спільнот. Тому в Росії й Україні багато спільного в історії процесу управління фінансами міст.

Професор кафедри конституційного й міжнародного права Донецького національного університету, кореспондент Національної академії правових наук України **В. Д. Волков** у доповіді на тему "Принципи Європейської Хартії міст і досвід України" підкреслив, що за останні двадцять років усі розвинені країни пройшли шлях до розуміння особливої ролі міст. У Європейському співтоваристві міська політика стала центром регіонального розвитку. Разом із тим, слід визнати, що в Україні процес усвідомлення необхідності розвитку сучасних міст відбувається дуже повільно. Можна стверджувати, що рівно тією мірою, якою одержать свій розвиток українські міста, розвиватиметься й держава в цілому. Доти, доки міський голова буде сприйматися як "головний адміністратор", а зосередження місцевого самоврядування вважатиметься міська адміністрація, а не саме місто та його мешканці, місто не стане головним "предметом уваги" місцевого самоврядування.

Голова Донецької громадської організації "Агенція розвитку місцевого самоврядування" **В. І. Кочуєв** у виступі на тему "Поглиблення децентралізації державного управління в умовах сучасного етапу його реформування в Україні" підтримав тезу про те, що проведені за останні роки бюджетна, податкова, судова, пенсійна, адміністративна та інші реформи (наприклад, зміни в банківському секторі щодо порядку купівлі-продажу валют, або в транспортному щодо зміни правил дорожнього руху, правил перевезення окремих вантажів, або в секторі юридичному щодо реєстрації прав і ведення реєстрів тощо) до сьогодні не отримали свого логічного завершення. Натомість урядом започатковано проведення ще декількох важливих і вкрай чутливих для населення країни реформ у сфері земельних відносин, охорони здоров'я, освіти, митній і господарській справі. На цьому список задуманих реформаций, як свідчать висловлювання керівників держави, не закінчується, і в найближчій перспективі Україні належить пережити ще декілька непростих періодів "модерні-

зації" свого господарського життя. Це нормальний і природний рух речей для молодшої країни, якою ми є, і необхідність проведення усіляких реформ сумніву не викликає.

Директор економіко-гуманітарного інституту, завідувач кафедри менеджменту Запорізького національного технічного університету, доктор економічних наук, професор **П. В. Гудзь** у виступі на тему "Маркетингове планування міського розвитку: теоретичні основи практичного використання" обґрунтував необхідність маркетингового планування й підкреслив, що Концепція маркетингу міста - це система заходів, націлених на ефективне просування й раціональне використання конкурентних переваг території. Більшість прихильників такого підходу представляють маркетинг території як системну роботу місцевих спільнот із промоції своїх територій на конкретних цільових ринках інвесторів, туристів, потенційних жителів міста, фахівців, яких потребує місто. Процес охоплює найширший спектр діяльності: аналіз цільових аудиторій і ринків "продажу", формування іміджу території, інформаційну політику, інформаційно-комунікаційне представлення міста в Інтернет-просторі, взаємодію з регіональною владою, інвестиційну політику, управління маркетинговим процесом, соціальне партнерство в рамках формування маркетингової стратегії тощо.

Доцент кафедри державного й муніципального управління Тернопільського національного університету, кандидат економічних наук **Г. Л. Монастирський** у доповіді на тему "Модернізація технологій управління економічним розвитком міста на принципах менеджменту" відзначив, що необхідною умовою для забезпечення організаційних, нормативно-правових та ресурсних передумов імплементації технологій інструментарію управління економічним розвитком міста в діяльність управлінських суб'єктів повинна стати зміна ідеології управління цим розвитком на основі: дотримання принципу ефективності управління економічним розвитком міста, корпоратизації міської економічної системи, підвищення професійного рівня суб'єктів управління економічним розвитком міста, завершення формування нормативно-правової бази управління економічним розвитком міста, структурної трансформації виконавчих органів місцевого самоврядування, формування належного ресурсного забезпечення економічного розвитку міста.

У процесі обговорення питань міського управління учасники засідання Наукової Ради прийшли до таких **висновків**:

1. Наявність потужних міських економік й у цілому висока концентрація міських спільнот у межах територій країн ЄС є не тільки характерною рисою сучасної цивілізації, але й виступає важливою складовою її розвитку. При цьому тривалі процеси децентралізації та демократизації державного управління, включаючи передавання органам місцевого самоврядування значних повноважень у питаннях економічного й соціального розвитку території потребують розробки неординарних підходів до рішення завдань, що стоять перед органами управління містом.

2. Подальший розвиток інституту місцевого са-

моврядування має сприяти розробці управлінських схем реалізації перспективних напрямків розвитку міської економіки, пошуку й впровадженню нових моделей управління міськими територіями, розробці нових форм підтримки місцевої, у тому числі й "міської" демократії.

3. Міське управління як основна частина системи місцевого самоврядування в країнах ЄС у цілому та в Україні зокрема виступає не тільки самостійною сферою діяльності, але й сферою відносин, що дозволяє узгодити соціальні, економічні й політичні інтереси влади, населення й бізнесу.

4. Сучасне міське управління у вирішенні питань загальної взаємодії міських органів влади з господарюючими суб'єктами різних форм власності, що діють на території міста, а також регулювання господарських відносин підприємств комунального сектора, бюджетних установ та організацій соціального призначення має здійснюватися на інноваційній основі. Затвердження нового типу міського управління передбачає впровадження в діяльність органів міської влади інноваційних методів управління економічним і соціальним розвитком міста з метою забезпечення відповідного рівня якості життя його населення.

5. Для переходу органів місцевого самоврядування в містах України на інноваційний тип міського управління потрібне вирішення таких основних питань:

- удосконалення методів взаємодії органів міської влади й представників міської підприємницької сфери, жителів міста під час територіального планування соціально-економічного розвитку (поточного, програмного й стратегічного);

- впровадження механізмів, що забезпечують відкритість діяльності органів місцевого самоврядування в місті;

- розробка й утвердження нових, передових організаційно-комунікативних форм взаємодії міської влади й бізнесу на основі принципів паритетності, справедливості, соціальної значущості, включаючи соціальне інвестування й приватно-державне партнерство;

- формування комплексної системи забезпечення ефективності (результативності) використання обмежених ресурсів міського розвитку.

Таким чином, **на основі вивчення й узагальнення закордонного (європейського) досвіду, а також вітчизняних напрацювань, пов'язаних з економіко-правовим обґрунтуванням розвитку міського управління, Наукова Рада вважає за доцільне рекомендувати:**

- а) з метою подальшого затвердження економічного інструментарію міського управління:

- удосконалення науково-методичного забезпечення стратегічного, індикативного, ситуаційного, антикризового планування розвитку міста;

- розробку адаптованих до вітчизняних умов типових рекомендацій з формування стратегій розвитку міста й сприяння подальшому розвитку стратегічного мислення органів міського управління шляхом узагальнення зарубіжних методик формування й практик реалізації стратегічного підходу в управлінні містом;

формування нормативно-правового поля забезпечення діяльності міського управління з урахуванням загальноєвропейських вимог до міського самоврядування, що створить передумови подальшої трансформації місцевого самоврядування в Україні;

доповнення статті 133 Конституції України абзацом четвертим такого змісту: "Міста - адміністративні центри областей або районів - мають статuti, затверджені відповідними міськими радами, у яких визначається відповідно до законодавства і закріплюється їхній статус як суб'єктів права самоврядування, власності, господарювання. Законодавством встановлюються для таких міст додаткові обов'язки й права, необхідні для забезпечення діяльності дислокованих у них органів управління соціальною й інженерною інфраструктурою області або району";

поширення новітніх прикладних технологій міського управління (управління міською логістикою; управління ризиками; програмно-цільове управління, проектний менеджмент, контрактинг тощо);

науковий супровід використання маркетингових і фінансових інструментів у практиці міського управління;

б) з метою підтримки методами міського управління інституціональної основи міського розвитку:

сприяння формуванню й розширенню діючої мережі агентств регіонального (міського) розвитку;

створення консультативних рад із залучення іноземних і вітчизняних інвесторів; авторитетних українських і міжнародних недержавних організацій, що спеціалізуються на інвестуванні проектів міського розвитку;

формування в Україні необхідних нормативно-правових умов, адаптованих до законодавства Європейського Союзу, для міжміської кооперації у сфері інвестиційного забезпечення проектів розвитку міст і забезпечення координації зусиль вітчизняних і закордонних інвесторів, міждержавних організацій і ділових кіл у вирішенні проблем міського розвитку;

узагальнення й поширення досвіду роботи ефективних структур управління на рівні міста, здатних вирішувати завдання стратегічного й тактичного характеру;

поширення практики застосування маркетингового управління містом шляхом розробки маркетингових планів як стратегічних планів розвитку, спрямованих на реалізацію переваг міського простору й підвищення конкурентноздатності міст по залученню інвестицій, фахівців, інноваційних технологій, ресурсів;

упровадження систем керування якістю ISO 9001 в управління інформацією шляхом створення "електронного уряду" (міських виконкомів);

в) з метою зміцнення кадрової складової міського управління:

проведення сертифікації якості управлінської

праці й упровадження міжнародної системи управління якістю ISO 9001 у практику роботи міських органів влади з метою формування взаємозалежного зведення правил, обліку й контролю управлінської діяльності з максимальною комп'ютеризацією робочого процесу, включаючи євростандарт ISO по мінімізації корупції на основі забезпечення безконфліктного проходження документів, ухвалення об'єктивного рішення, затвердження безкоштовного характеру винесення й виконання рішення на принципах "прозорого офісу";

формування інтегрованих систем підвищення кваліфікації кадрів міських органів влади, включаючи спеціальні програми для нових прийнятих співробітників і постійно діючі програми підвищення кваліфікації співробітників;

освоєння посадовими особами органів міської влади принципів і методів сучасної управлінської культури й упровадження їх у практику діяльності міського управління;

г) з метою зміцнення організаційної складової міського управління:

подальше поширення у сферу діяльності міської влади технологій "цифрової демократії", що передбачають забезпечення інформаційної взаємодії міських органів влади і їхніх виконавчих органів із населенням і бізнесами-структурами (включаючи "електронні приймальні", "електронні ради", системи дистанційного електронного повідомлення, "електронний інвестиційний паспорт міста", електронні опитування городян тощо);

активне застосування механізму конкурсів, грантів для підвищення активності й інформованості громадян з питань міського самоврядування;

поширення вітчизняного й закордонного досвіду відповідної інформаційно-методичної підтримки процесу формування сприятливого інвестиційного клімату в місті.

Затверджені Науковою Радою рекомендації спрямовані регіональним і міським органам управління, фахівцям у сфері місцевого самоврядування.

Політика міського управління повинна бути закріплена на національному рівні, що багато в чому залежить від взаємодії громадськості, господарюючих суб'єктів і всіх рівнів влади в державі. Реалізація стратегічної програми соціально-економічного розвитку м. Донецька з урахуванням європейського досвіду міського управління дозволить досягти нового, більш високого, європейського рівня розвитку, що стане основою для росту добробуту жителів міста Донецька. Концепція європейського інтегрованого міського розвитку може бути основою цілеспрямованого використання потенціалу міста в інтересах підвищення економічної конкурентноздатності й стійкого соціального росту м. Донецька та міст України.